

ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті досліджується взаємопов'язаний вплив макроекономічних процесів та фінансової кризи на інфляцію в Україні, що дозволило систематизувати її причини та фактори. Надано рекомендації щодо обґрунтування можливості запровадження нового монетарного режиму для подолання фінансових та структурних проблем в національній економіці.

In this paper the interrelated effect of macroeconomic processes and the financial crisis on inflation in Ukraine is examined, allowing codifying its causes and factors. Recommendations concerning the grounding of introduction the new monetary model possibility for overcoming the financial and structural problems in a national economy are given.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні в Україні розвинута широка наукова дискусія щодо запровадження таргетування інфляції. Особливого значення цей монетарний режим набуває у відкритій економіці, в умовах нестабільності, коли постає завдання відстежувати зміни макроекономічної ситуації в державі та її взаємовпливу зі світовою економікою. Аналітична модель таргетування інфляції ґрунтується описі механізму функціонування економіки. У зв'язку з цим актуалізується дослідження причинно-наслідкових зв'язків інфляції в Україні.

Науковий інтерес до осмислення даної проблематики посилюється і тим, що, по-перше, сучасна економіка України, інтегрована у світове господарство, розвивається під впливом складних неоднозначних міжнародних процесів, пов'язаних зі створенням нової глобальної фінансової архітектури. По-друге, ринкові відносини в сучасній Україні мають ознаки крайньої нестабільності, поглиблення яких може спричинити руйнівні наслідки вже у короткостроковій перспективі.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. За висловлюванням Ч. Кіндлбергера «фінансова криза нагадує красиву дівчину – їй так само важко дати визначення, але одразу впізнаєш коли побачиш» [1, с.10]. Особлива небезпека фінансової кризи проявляється у швидкому поширенні по території декількох держав, чим закладаються основи глобальної економічної кризи, незмінним атрибутом якої є інфляція. Про початок загальноекономічної кризи саме з її фінансової складової вперше у світі ще у 1894 р. написав М.І. Туган-Барановський [2, с.13]. Так сталося і в 2008 р., коли масове неповернення сек'юритизованих іпотечних кредитів в США «покотило снігову кулю» фінансових проблем по всьому світу. Одним із макроекономічних наслідків світової фінансової кризи стало уповільнення темпів приросту світової економіки із 5,2% у 2007 р. до 3,4% у 2008 р. та зменшення ВВП окремих промислово розвинених країн світу у 2008-2009 р. [3, с. 28-29; 4, с.5; 5].

Слід відмітити, що динаміка світового ВВП у XXI тисячолітті свідчить про початок п'ятої кондратьївської хвилі, яка синхронізує із соціально-політичними катаклізмами (війнами, революціями), негативні наслідки яких супроводжуються погіршенням екологічної ситуації у світі, в тому числі через збільшення техногенних та природних катастроф. Геніальність К-циклів М. Кондратьєва підтверджена впродовж 80 років, що минули з часу їх відкриття [6, с.8; 2, с.14]. Глобалізація світогосподарських зв'язків характеризується взаємозалежністю економік країн світу. Це означає, що тенденції у світовій економіці мають безпосередній вплив на національні економіки і навпаки. Українська економіка не є виключенням.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Донині не існує систематизованого переліку причин та факторів інфляції, які, крім того, нерідко

ототожнюються між собою. Запропонована дослідниками їх класифікація є неповною та потребує удосконалення на основі застосування комплексного та системного підходів до аналізу взаємозв'язків між причинами, факторами та наслідками інфляційного процесу.

Постановка завдання. Інфляція в Україні ніколи не зникала і сигналізувала про наявність серйозних проблем і в монетарній сфері, і в реальному секторі економіки. Природа теперішньої інфляції має власну історію розвитку, в якій криються її причини. В даній статті ми спробуємо узагальнити систему причинно-наслідкових зв'язків інфляційного процесу в Україні, що проходить під впливом сучасної фінансової кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Системний аналіз основних макроекономічних показників у їх взаємозв'язку дозволяє класифікувати причини та фактори інфляції в Україні (таблиця 1, розраховано за даними офіційного сайту Національного банку України [5]).

Таблиця 1
Динаміка макроекономічних показників в Україні 2006-2008 рр. та перше півріччя 2009 р.

Показник	2006 р.	2007 р.	2008 р.	Перше півріччя 2009 р.	Темп росту (%) за 2006-2008 рр.	Коефіцієнт кореляції з індексом інфляції
Індекс споживчих цін, %	111,6	116,6	122,3	108,6	109,6	-
Валовий внутрішній продукт, млн. грн.	544153	720731	949864	390313	174,6	-0,29600
Емісія готівки у відсотках до попереднього року	126	149	*	*	x	0,99047
Обсяг продукції сільського господарства, млн. грн.	94300	109850	150845	32910	160,0	-0,39273
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн.грн.	551729	717077	779127	297342	141,2	-0,25243
Інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення), млн. грн.	125254	188486	233081	54082	186,1	-0,24955
Дефіцит (-), профіцит (+) державного бюджету, млн. грн.	-3777	-9843	-12501	-10605	331,0	0,24589
Експорт, млн. дол. США	50239	64001	85612	23739	170,4	-0,32525
Зовнішній борг держави, млн. дол. США	54512	79955	101654	100576	186,5	0,37708

* - офіційні дані відсутні

За природою походження, на нашу думку, доцільно виділити, шість причин, під впливом яких «розвивається» інфляційна економіка України.

1. Загальноекономічна об'єктивна причина інфляції є теоретично обґрунтованою та практично доведеною і розкривається у циклічному розвитку світової та національної економіки, які перебувають на спадаючій хвилі п'ятого К-циклу, в процесі якого має сформуватися новий технологічний уклад, що базується на біо- та генній інженерії, науці про людину, космічній хімії. Відповідно, це потребуватиме значних інвестицій для технічного і технологічного переоснащення виробництва, що провокуватиме подорожчання грошових ресурсів, а отже, стимулюватиме інфляцію.

2. Монетарна причина полягає у готівковій та кредитній емісії грошей, які породжують, відповідно, фіскальну та банківську інфляцію, а їх межі визначаються ефективністю розширення пропозиції грошей.

3. Внутрішньоекономічна причина пов'язана із диспропорціями у структурі національної економіки, що виражається у спрацьованості основного капіталу та відсутності процесу його відтворення, порушенні розподілу інвестицій внаслідок спрямування їх на розширення сфери споживання, а не виробництва. В свою чергу, підвищений платоспроможний за рахунок банківських кредитів товарний попит підтримує високі ціни, а задовольняється через розширення каналу імпортованих товарів та послуг. Вивезення капіталу з країни додатково посилює попит на іноземну валюту, сприяючи девальвації національних грошей.

4. Зовнішньоекономічна причина криється у значній залежності від імпорту товарів та капіталу, що робить Україну вразливою для імпортованої інфляції, яка крім підвищення цін несе загрозу руйнування власного виробництва та перетворення нашої держави на ринок збуту для світових експортерів.

5. Соціальна причина інфляції полягає у дуже низькій частці середнього класу за високого рівня монополізації економіки поляризує суспільство на багатих-монополістів, яким вигідно тримати високі ціни з метою отримання надприбутків та бідних, які змушені оплачувати монополістичні ціни, або виїжджати за кордон у пошуках кращого життя.

6. Політична причина – це політична нестабільність обумовлена небажанням владних еліт узгоджувати власні інтереси, підпорядковуючи їх загальнодержавним цілям України, протистояння владних структур через прагнення встановлення монархічної влади «під вуаллю» демократії. Результатом діяльності владних структур є не управління, а маніпулювання економічними процесами у пошуках особистої вигоди, яка лежить у площині збагачення за рахунок перерозподілу доходів через інструмент інфляції.

Фактори, виникнення яких провокує процес інфляції в Україні, за сферою походження можна поділити на зовнішні та внутрішні. До першої групи відноситься світова фінансова криза та від'ємне сальдо експортно-імпортних операцій, негативний вплив яких виявився у відпливі іноземного капіталу з української економіки. Це, в свою чергу, підвищило попит на іноземну валюту і, як наслідок, посилило девальвацію української гривні.

Серед внутрішніх факторів, що обумовили підвищений попит на іноземну валюту, слід назвати високий рівень доларизації національної економіки, який формувався роками, а останнім часом розширився за рахунок банківського кредитування в іноземній валюті, збільшення імпорту ресурсів та готової продукції, зростання валового зовнішнього боргу та внутрішнього державного боргу у частині іноземної валюти, збільшення частки заощаджень населення в іноземній валюті внаслідок недовіри населення щодо збереження власною національною грошовою одиницею стабільної купівельної спроможності у довгостроковій перспективі.

Взаємопов'язаною тенденцією з вище перерахованими факторами стало «танення» валютних резервів держави внаслідок їх використання для валютних інтервенцій НБУ, міжнародних розрахунків за спожиті імпортовані паливно-енергетичні ресурси в умовах незабезпеченості джерел поповнення резервів в іноземній валюті.

Банківська криза в Україні розвинулася під впливом світової фінансової кризи та власних внутрішніх прорахунків в управлінні ліквідністю, основою яких виявились розриви ліквідності, породженні неефективним менеджментом активів і пасивів банків; низька якість їх активів, обумовлена високим кредитним ризиком; збитковість через понесення втрат від банківських ризиків; скорочення банківського капіталу в результаті вилучення вкладниками коштів; непрофесіоналізм в різних сферах банківської діяльності, в тому числі і ризик-менеджменті.

В свою чергу, розвинутий, у попередні роки, банківським кредитуванням споживчий попит вплинув на прискорення швидкості обігу грошей, яка і без того підтримується на високому рівні низькими доходами сімейних господарств за умов коштовного споживчого

кошику.

Прояви банківської кризи у формі призупинення кредитування спровокували кризу неплатежів серед суб'єктів господарювання, а введення процедури тимчасової адміністрації до ряду банків негативно позначилося на довірі населення до банківського сектору економіки в цілому, а отже, і на стабільності національної грошової одиниці.

Підрив купівельної спроможності української гривні об'єктивно пов'язаний зі зростанням дефіциту бюджету та уповільненням темпів приросту реального ВВП протягом 2006-2008 р. Більше того, за прогнозними оцінками вчених Інституту економіки та прогнозування НАН України у 2009 р. слід очікувати його скорочення в межах від 3% до 10% [7, с.15].

Таким чином глибина взаємопроникнення окреслених причин та факторів вказує на системний характер інфляції в Україні, який вимагає продовження дослідження причин порушення рівноваги у масштабах усієї інфраструктури національної економіки. Це дозволить виробити концепцію щодо шляхів усунення диспропорцій в економіці України, яка є однією із фундаментальних засад стабільності купівельної спроможності української гривні у довгостроковій перспективі.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, дослідження причинно-наслідкових зв'язків інфляційного процесу в Україні свідчить про наростання «снігової кулі» фінансових та структурних проблем в національній економіці.

Дезінфляція, що спостерігалась у липні-серпні 2009 р., в своїй основі не має позитивних зрушень в економічному житті України. Це підтверджується результатами аналізу причин та факторів інфляційного процесу в Україні, взаємопов'язаний вплив яких з часу введення гривні посилювався та ускладнювався новими причинно-наслідковими зв'язками. Як результат цього, перед Україною сьогодні постає загроза виходу інфляції з-під контролю.

Активний пошук шляхів вирішення цієї проблеми призвів до обґрунтування можливості запровадження нового монетарного режиму – таргетування інфляції. На нашу думку, її впровадження слід реалізовувати помірковано і комплексно разом із режимом таргетування валютного курсу та монетарного таргетування. Слід здійснити низку кількісних та якісних досліджень впливу розширеного таргетування стабільності грошової одиниці на національну економіку з метою реалізації якомога більшої кількості її переваг та уникнення небажаних негативних наслідків.

Література

1. Руденко Ю. Шляхи поширення світових фінансових криз та сучасні механізми їх запобігання / Ю. Руденко, С. Янікін // Ринок цінних паперів. – 2006. – №5–6. – С. 3–10.
2. Кузьменко В. П. О мировом валовом продукте, ВВП стран мира и судьбах Европы в 2005 году / В. П. Кузьменко, И. П. Макаренко // Финансовая консультация. – 2005. – № 13–14. – С. 9–15.
3. Глухов Ю. Все про кризу в світі / Ю. Глухов, О. Медведєв // Економіст. – 2009. – № 1. – С. 28–29.
4. Данилишин Б. Ланцюгова реакція / Б. Данилишин // День. – 2008. – № 192. – С. 5.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
6. Згуровський М. Болісне одужання через кризу / М. Згуровський // Дзеркало тижня. – 2008. – № 47. – С. 8.
7. Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи / В. Геєць // Економіка України. – 2009. – № 2. – С. 5–23.